व्यास्तनयास्ते स्युरन्यथा दास उच्यते" कालिकापुराणोक्ते निजगोत्रेण संस्कारं विना गृहीते ७दत्तकादौ च तेषां च दासवद्भरणीयतया तथात्वम् दत्तकशब्दे मूलं दृश्यम् । स्त्रियां ङीप् । दास—उपजीवे अच् । दत्तोपजीवके त्रि० । दृढत्वासुरे पु० दासपत्नीशब्दे दृश्यम् । १०दस्यौ च दासवेशशब्दे दृश्यम् । दासस्यापत्यं नडा० फक् । दासायन दासापत्ये पुंस्त्री० । दास+भृशा० अभूततद्भावे क्यङ् । दासायते अदासो दासो भवतीत्यर्थः । अदासं दासं करोत्यर्थे च्वि ब्रजाद्यनु प्रयोगः अदासो दासो भवति दासीभवति अदासं दासं करोति दासीकरोतीत्यादि संज्ञायां कन् । दासक गोत्रप्रवर्त्तकर्षिभेदे तस्य गोत्रापत्यम् अश्वा० फक् । दासकायन तद्गोत्रापत्ये पुंस्त्री ।

दासपत्नी स्त्री ब०व०, दासयति दास—उपजीवे अच् दासोऽत्तासुरः पतिर्यासाम् । १अप्सु । "दासपत्नीरहिगोपा अतिष्ठन्" ऋ०।।२२।।१ "दासो विन्नोपजीवकश्चेतर्दत्तः पतिः स्वामी यासामपां ता दासपत्नीः । दासपत्नीः दस उपक्षये दासयतीति दासोऽसुरः पचाद्यच् । चित इत्यन्तोदात्तत्वम् । दासः पतिर्यासां "विभाषा सपूर्वस्य" पा०ङीप् तत्संनियोगेनेकारस्य नकारः बहुव्रीहौ पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वम्" भा०।"अश्विनाविन्दुमन्तं दत्तभूयौ तिरोधत्तामश्विनौ दासपत्नीः" भा० आ०२अ० । ६त० दासस्य पत्नीव दासस्त्रियाश्च सर्ववचनम् ।

दासमित्र न० ६त० । दासस्य मित्रे ततः अदूरदेशादौ काश्या० ठञ् ञिठौ । दासमित्रिक तदूरदेशादौ त्रि० । स्त्रियां ठञि ङीष् ञिठि टाप् । दासमित्रस्यापत्यम् इञ् । दासमित्रि तदपत्ये पुंस्त्री० । ततः ऐषुका०विषये देशे भक्तल । दासमित्रिभक्त तदीये विषये देशे न० ।

दासमीय त्रि०दंशमे देशभेदे भवः, दासं शूद्रं मिमते मानयन्ति मैथुनार्थिन्यस्तादासमयस्तासु भवोवा छ । १दशमदेशभवे २गृहस्थशूद्राभिरतस्त्रीजाते च । "ब्राह्मणानां दासमीयानां वार्द्धी कानामयस्वनाम्" भा०क० ४४अ० । नीलकण्ठेनोक्तैव व्युत्पत्तिर्दर्शिता ।

दासवेश पु० दासस्य दस्योर्विशः । दस्युनाशे "गुह्यये च दासवेशाय चावहः" ऋ०२।।१।।८ "दासवेशाय दासानां दस्यूनां वेशाय नाशाय" भा०

दासी स्त्री दास+ग्रौरा०ङीष् दासस्य पत्नीव, तज्जातिस्त्री वा ङीष । १पा चारिकायां कर्मकर्य्यां दासशब्दे दृश्यम् । "जातोऽपि दासां शूद्रेण कामतोऽशूद्रतो भवेत् । मृते पितरि कुर्य्यस्तं भ्रातरस्तद्भागिकम्" याज्ञ० २शूद्रकैवर्त्तयोर्भार्यायां ३तज्जातिस्त्रियाम् । ४काकलङ्कायां ५नीलाम्लाने ६नीलभिण्डाम्ब राजनि० । ७पीतभिण्डाम्रं रत्नमा० । ८वेद्यां विश्वः । दासाः पाद इव पादोऽस्य कृ० स्यादित्वान्नान्यलोपः । दासीपाद दासतुल्यपादयुक्ते त्रि० । स्त्रियां कृन्मपद्या०ङीष् पादस्य पद्भावश्च । दासीपदोक्तेव "पतितस्योदकं कार्यं सपिण्डैर्बान्धवा बहिः । निन्दितेऽहनि सायाह्ने ज्ञात्यृत्विग्गुरुसन्निधौ । दासी घटमपा पूर्णं पर्यस्येत् प्रेतवत् पदा" मनुः । अत्र शब्दकल्पद्रुमे दासीघटत्वेकपदकल्पनं प्रामादिकं तत्र दासाः कर्त्तृत्वेन घटस्य च कार्यत्वेन भिन्नपदार्थत्वेन पदद्वयम्

दासीभारादि पु० पूर्वपदे प्रकृतिस्वरनिमित्ते शब्दगणे स च पा०ग०सू० उक्तो यथा "दासीभारः देवकृतिः । देवभीतिः देवजातिः वसुनीतिः ओषधिचन्द्रमाः ।

दासीसभ न०दासीनां सभा संघातः"सभाऽराजमनुष्य पूर्वा" "अध्वाला च" पा० क्लीवता । दासीसंघाते अमरः दासा मनुष्यत्वात् संघातार्थकत्वे एव अध्वालापरत्वे क्लीवता शब्दकल्पद्रुमे विपक्षे दासाः सभेत्येकपदमेवोक्तिः प्रामादिकी एकस्याः संघातासम्भवात् शालार्थत्वे च क्लीवत्वाप्रसक्तेः ।

दासेर पुंस्त्री दासाः अपत्यम् युवत्वात् ढक् । दासा अपत्ये १शूद्रे २कैवर्त्ते च । स्त्रियां जातित्वात् ङीष् । दासां भवे त्रि० । दास—वा० यत् । ३उष्ट्रे पुंस्त्री मेदि० स्त्रियां जातित्वात् ङीष् । स्वार्थे क । दासेरक उष्ट्रे राजनि० । दासीपुत्रादौ च हारा० ।

दास्य न० दासस्य भावः कर्म वा ष्यञ् । दासस्य १कर्मणि २तस्य भावे च । "निवेदनं स्वस्य दास्यं नवधा भक्तिलक्षणम्" ब्रह्मवै० प्रक० "पशूनां रक्षणं चैव दास्यं शूद्रे द्विजन्मनाम्" मनुः । दासशब्दे उदा०दृश्यम् ।

दास्र न० दस्रौ देवते अस्य अण् । अश्विनोपजीवते ।

दाह पु० दह—भावे घञ् । १भस्मीकरणे "दाहशक्तिरिव कृष्णवर्त्मनि" रघुः"दाहादूर्द्ध्वमशौचं स्यात् यस्य वैतानिको विधिः" शु०त० स्मृतिः । "पांशुवर्षे निशां दाहे" मनुः । अवदाहप्रकारः छन्दोगपरिशिष्टे उक्तो यथा

"दुर्बलं स्नापयित्वा तं शुक्लवस्त्राभिसंवृतम् । दक्षिणाशिरसं भूमौ बर्हिष्यन्यां निवेशयेत् । ततोनाभ्यङ्गमाज्यं सुवस्तुसुपवीतिनम् । चन्दनोक्षितसर्वाङ्गं सुमनोभिर्विभूषयेत् । हिरण्यशकलान्यस्य जिह्वा जिह्वेषु सप्तसु । तस्येत्यथ पिधायैव निर्हरेयुः सुतादयः ।